

Σκέψεις με αφορμή την ανωτατοποίηση των ΤΕΙ

Γ. Τζιρίτας, Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών

Το θέμα της ανωτατοποίησης των ΤΕΙ, συνδεδεμένο αναπόφευκτα με το ζήτημα της αξιολόγησης του έργου των Τμημάτων τους, θέτει επιτακτικά προς λύση υπαρκτά προβλήματα οργάνωσης και θεσμών της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης. Με αφετηρία μια σειρά διαπιστώσεις που αποτιμούν τη σημερινή κατάσταση και πορεία της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα διατυπωθούν παρακάτω σκέψεις και προτάσεις για τα προβλήματα που αναδύονται.

Θεωρώ ότι η σημερινή κατάσταση της Ανώτατης Εκπαίδευσης παρουσιάζει ορισμένα καίρια χαρακτηριστικά που αποτελούν τουλάχιστον πηγές προβληματισμού. Τα χαρακτηριστικά αυτά συνοψίζονται παρακάτω.

1. Η Ανώτατη Εκπαίδευση γνώρισε μια ραγδαία ποσοτική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Πολλά νέα εκπαιδευτικά ιδρύματα και Τμήματα δημιουργήθηκαν μετά τη μεταπολίτευση, με ένταση του ρυθμού ανάπτυξης την τελευταία τριετία κάτω από την ώθηση επιχειρησιακών προγραμμάτων. Η ανάπτυξη, αν και είναι αναγκαία, συνεπιφέρει αναπότρεπτα μία κρίση, με κύρια ορατή συνέπεια τον κατακερματισμό της γνώσης. Σύγχρονες επαγγελματικές κατευθύνσεις αναγορεύονται σε Πανεπιστημιακά Τμήματα. Επιπρόσθετα κομματικές / πελατειακές προτεραιότητες οδηγούν σε διασπορά των Τμημάτων σε διάφορες πόλεις και κωμοπόλεις ανά την επικράτεια.
2. Ο δυϊσμός "καθαής" και επαγγελματικής εκπαίδευσης συντηρείται έντονα, παρά το ότι η όλη πρόοδος της επιστημονικής γνώσης τείνει να επιβεβαιώσει τον ενιαίο χαρακτήρα της επιστήμης και την επικυριαρχία της επιστημονικής γνώσης έναντι της εμπειρικής και τεχνικής γνώσης. Ιστορικά αυτή η πραγματικότητα κληρονομείται από τη γένεση της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στην ευρωπαϊκή ήπειρο και το χωρισμό σε Πανεπιστήμια και Πολυτεχνεία. Πριν από μερικούς αιώνες ο διαχωρισμός ήταν αναγκαίος. Έκτοτε όμως η ιστορική διαδρομή οδήγησε τα Πολυτεχνεία σε μια όλο και μεγαλύτερη προσέγγιση με την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, όπως καταδεικνύει η ίδρυση Γενικών Τμημάτων στο πλαίσιο τους. Αφετέρου τα Πανεπιστήμια έχουν εγκαταλείψει το χώρο της "καθαής" επιστήμης κι ενδιαφέρονται άμεσα για τις συνέπειες της; επιστήμης στην κοινωνία, την οικονομία και την παραγωγή. Ο διαχωρισμός τείνει να δικαιολογείται μόνο από την παράδοση έχοντας πλέον χάσει την ιστορικότητά του.
3. Κι ενώ η πορεία της σχέσης Πανεπιστημίων / Πολυτεχνείων χαρακτηρίζεται από σύγκλιση στο πεδίο των γνωστικών αντικειμένων, τα πράγματα περιπλέκονται με την επαγγελματική εκπαίδευση που παρέχουν τα ΤΕΙ. Προβλήματα υπάρχουν τόσο με τον προσδιορισμό των επαγγελματικών κατευθύνσεων που προτείνονται, όσο και με τον τρόπο επιλογής του διδακτικού προσωπικού.
4. Για το σύνολο της Ανώτατης Εκπαίδευσης λείπει παντελώς η ουσιαστική αξιολόγηση. Η σχετική δραστηριότητα στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ενισχυτική του θεσμού, αφού λίγα προσέφερε στην αντικειμενική και ουσιαστική αποτίμηση του έργου και της πορείας των Πανεπιστημίων και των Τμημάτων τους. Ωστόσο στην Ελλάδα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα είναι δημόσια, τα πτυχία και διπλώματα έχουν εθνική αναγνώριση, και οι τίτλοι του διδακτικού προσωπικού είναι ενιαίοι ανά την επικράτεια. Παρ' όλα αυτά διαπιστώνεται υποτυπώδης συγκρότηση επιστημονικών κοινοτήτων σε εθνικό επίπεδο.
5. Στην όλη πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης οι περιφέρειες καλούνται να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο. Η εμβάθυνση της δημοκρατικής διοίκησης και η ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης θα βασισθούν σε μεγάλο βαθμό στην περιφερειακή ανάπτυξη. Σε μια εποχή που η γνώση καθορίζει την ποιότητα, την έκταση και την ένταση της ανάπτυξης, μοιάζει αδύνατη η αναπτυξιακή ανέλιξη μιας περιφέρειας χωρίς ισχυρή Ανώτατη Εκπαίδευση.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις θα προχωρήσω σε σκέψεις / προτάσεις που κατατίθενται ως συμβολή στο διάλογο για παραπέρα επεξεργασία από κοινού με όσους συμμερίζονται αυτή την προσέγγιση των εκπαιδευτικών πραγμάτων.

Η Κρήτη αποτελεί μία μικρή περιφέρεια στο νότιο άκρο της Ελλάδας και της Ευρώπης, που παρά τη βραχύχρονη παρουσία της στην Ανώτατη Εκπαίδευση έχει κατορθώσει να κατακτήσει σημαντικές θέσεις στον παγκόσμιο χάρτη της επιστημονικής γνώσης. Αποτιμώντας τη θετική παρουσία και πορεία των ιδρυμάτων του νησιού, και παίρνοντας υπόψη το σύνολο των παραπάνω διαπιστώσεων, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι μόνο η ισχυροποίηση και η συνένωση των υπάρχουσών δομών θα μπορεί να επιβεβαιώσει και εδραιώσει την παρουσία της. Στην περιφέρεια της Κρήτης υπάρχει χώρος για ένα μόνο Πανεπιστημιακό ίδρυμα στο οποίο θα πρέπει να ενσωματωθούν το Πολυτεχνείο ως Πολυτεχνική Σχολή και το ΤΕΙ ως Πανεπιστημιακό Τεχνολογικό Ίδρυμα. Η δημιουργία ενός ενιαίου Πανεπιστημιακού Ιδρύματος για το σύνολο των επιστημών και των τεχνολογικών και επαγγελματικών κατευθύνσεων θα θέσει φυσικά ζητήματα αναδιοργάνωσης και συνακόλουθα αξιολόγησης των σημερινών δομών.

Από την άλλη πλευρά οι πρόσφατες εξελίξεις δείχνουν ότι οι αδυναμίες των θεσμών οδηγούν σε στρεβλή ανάπτυξη. Αναφέρομαι στο γεγονός ότι τα Τμήματα συνδέονται με τρόπο μοναδικό με τα πτυχία / διπλώματα / επαγγελματικές κατευθύνσεις. Έτσι η πίεση για νέες επαγγελματικές κατευθύνσεις οδηγεί σε νέα Τμήματα, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό της Επιστήμης. Τα Τμήματα θα έπρεπε να είναι αποκλειστικά και μόνο Επιστημονικές Μονάδες / Ενότητες και να παρέχεται η δυνατότητα σχεδιασμού περισσοτέρων του ενός εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να οδηγούν σε διαφορετικές επαγγελματικές κατευθύνσεις. Οι Επιστημονικές Μονάδες διακρίνονται από σταθερότητα στο χρόνο, ενώ στις επαγγελματικές κατευθύνσεις συνιστάται, αν δεν απαιτείται, ευελιξία, που φυσικά εξαρτάται από τη συγκεκριμένη επιστήμη. Επιπλέον μ' αυτό τον τρόπο ενσωματώνονται στο σχεδιασμό το σύνολο των κατευθύνσεων. Η ίδρυση των Επιστημονικών Μονάδων και ο επανασχεδιασμός των πτυχίων θα φέρει στο (νέο) Ίδρυμα το θέμα της αξιολόγησης του ρόλου των Τμημάτων, και οπωσδήποτε το θέμα της ένταξης των σημερινών ΤΕΙ στα (νέα) Πανεπιστημιακά Τεχνολογικά Ίδρυματα. Ας θεωρήσουμε για παράδειγμα την Πληροφορική, που θα μπορούσε να αποτελεί μία αυτοδύναμη Επιστημονική Μονάδα που θα συγκεντρώνει στους κόλπους της όλο το δυναμικό της Κρήτης που δραστηριοποιείται στην Επιστήμη και Τεχνολογία των Υπολογιστών. Η Μονάδα αυτή θα μπορεί να εκπαιδεύει Μηχανικούς Υπολογιστών (πενταετές πρόγραμμα σπουδών), Επιστήμονες Πληροφορικής σε εφαρμογές Διοίκησης και Διαχείρισης (τετραετές πρόγραμμα σπουδών), Καθηγητές Πληροφορικής στη Μέση Εκπαίδευση (τριετές πρόγραμμα σπουδών που θα συνεχίζεται με ένα χρόνο ειδικής εκπαίδευσης), Τεχνικούς Εφαρμοσμένης Πληροφορικής (τριετές πρόγραμμα σπουδών), κ.α. Το σημαντικό είναι ότι ο σχεδιασμός των προγραμμάτων θα γίνεται συντονισμένα και σε συνεργασία, ώστε και οικονομία δυνάμεων να επιτυγχάνεται και ισχυροποίηση των πλεονεκτημάτων να εξασφαλίζεται.

Εκτός από τον ανωτέρω επανασχεδιασμό και την αξιολόγηση, επιβάλλεται η θεσμοθέτηση της ανά τακτά χρονικά διαστήματα αξιολόγησης του έργου των Πανεπιστημίων. Προς τούτο απαιτείται η συγκρότηση ανά επιστήμη αντίστοιχων επιστημονικών κοινοτήτων. Όθηση προς αυτή την κατεύθυνση θα υπάρξει με τη συγκρότηση Πανεπιστημιακών Γνωμοδοτικών Επιτροπών σε εθνικό επίπεδο, που θα απαρτίζονται από εκλεγμένα και διορισμένα μέλη και θα έχουν την εποπτεία της αξιολόγησης των Ιδρυμάτων, των Τμημάτων, αλλά και του διδακτικού προσωπικού. Η αξιολόγηση των Ιδρυμάτων και των Τμημάτων ανά τακτά χρονικά διαστήματα θα γίνεται από ανεξάρτητους κριτές υπό την εποπτεία των Γνωμοδοτικών Επιτροπών.

Το πλαίσιο προσέγγισης των επίκαιρων ζητημάτων σχετικά με την ανωτατοποίηση των ΤΕΙ και την αξιολόγηση του πανεπιστημιακού έργου θα μπορούσε να συμπεριλάβει κι άλλα θέματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης που απαιτούν επαναπροσδιορισμό και επιδέχονται βελτιώσεις. Ωστόσο αν η προοπτική ριζικών αλλαγών υιοθετούνταν, ένας ευρύς, δημόσιος και σε βάθος διάλογος θα έπρεπε να ανοίξει για την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, που θα μπορούσε να ολοκληρωθεί με τη συνολική αποτίμηση της σημερινής κατάστασης, και να καταλήξει σ' ένα νέο Νόμο Πλαίσιο, προϊόν της βούλησης των συντελεστών της Ανώτατης Εκπαίδευσης και του δημοκρατικού σχεδιασμού με βάση τις ανάγκες του τόπου και της απαιτήσεως των καιρών.